

דרור פיקסלר

הלוות מקומות - על חזרה אחת בפירוש המשנה לרמב"ם

א. הקדמה

דרךו של הרמב"ם בכתיבת חיבוריו הייתה הכנסת טוויות על דפים בודדים, ורק כשהגיעו לידי הנוסח הסופי העליהם באופן מסודר בקורס ספר¹. אבל גם לאחר סיום החיבור המשיך לתקן ולשכללו כל הזמן. תיקונים וশכלולים אלו, יש לציין, נעשו ע"ג המקור המקורי כך שלא נוצרו "מהדורות" שונות ממש, אלא שהעתקה הראשונה של פיהם² חסרה את כל התיקונים, ובהעתקה השנייה היו מספר תיקונים וכי הלהה³, וכן הדרך נוצרו "מהדורות"⁴.

וכך כתוב הרמב"ם⁵:

"זה הגומם שהם מגמורים על פרוש המשנה - הוא מפני שתקנתי בו מקומות, בORA העולם יודע שרובם הטуни בהם בהמשכי אחר הגאננים זיל⁶, כמו רבנו נסים

1. דברים אלו הוכיחו ע"י מזיאת כתב ידו של הרמב"ם בנזיה בקהיר ע"ג פיסות ניר רבות. ראה על כן במאו צילום פיהם כי הרמב"ם מעת סולימאן שwon, במאו לפיהם מהד' ר' קאפק ולא המקרו) ע' 14, ובאגרתות הרמב"ם מהד' ר' שילת ע' קצ'ו. וכך כתוב הרמב"ם לגבי ספר משנה תורה (אגרות הרמב"ם מהד' ר' שילת, ח' ע' תקו): "זוהנסחא הראשונה שחברתייה תחליה, שהקצתיתה מלבי ולא העתקתי כתוב בה...".

2. ראה דבריו של ר' קאפק במאו למהדורתו ע' 16, שמחליק את התיקונים לאربעה שלבים. 3. עובדה זו מוסכמת ע"פ רובו. ראה: ר' ליברמן תרביץ שנה ד' ספר ב-ג' ע' 50; ר' ליברמן במאו להלכות ירושלמי לרמב"ם הערכה 16 (וכבר העיר ר' ביצ' בנדיקט בקריות ספר כז (חשייא) ע' 347 על כן שליברמן דחק דבר חשוב כי להערה בלבד), ר' קאפק במאו למהדורתו ע' 15-16.

אבל בקבוץ תורה שבעל מה, ירושלים תשיען, כתוב בנדיקט (ע' קיט): "זמהדורא בתרא של הרמב"ם... שונא, כי שכבר העירוני לפניו שניים הרבה (אמ' בר' בקרית ספר שהובא לעיל ע' 347 הערכה 17, שם חניע כונה לפרסום מחקר במושא - דפ.), מזו של חיבוריהם של כמה מרבותינו הראשונים כגון לשל... לעומת זה המהדורא בתרא של חיבוריו הרמב"ם - שני סוגים לה: א. מהדורא מחדשת - עירICA ואילך מחדיש טל. כל התקיבור לאחר שabitנו לעין ולדוק בכל הלכה והלכה... (שיטת הרמב"ם מהרי' בלוי ח' ע' 383). ב. מהדורה לעת מצוא - תיקונים מה ומט, ובנידך כלל כתועאה משאלת זו מהשנה". ואיני יודע מניין הגיעו בנדיקט לסוג הראשון של התיקונים: מדבריו (שם ע' קטו) ע"פ תשובות הרמב"ם המוכאות שם, אין כל ראייה, שהריבינו כתשובות כתוב[הרמב"ם שהוא מדקוק. בתלמידו או בהלכות במשנה תורה בהשואה לפירוש המשנה, אין זכר לכך שכתב את כל הספר מחקש בעקבות כן; וצ"ע. אין כאן ח"ו, הוא משתמש בדברים אלו ובמאו לספרו "הרמב"ם - ללא סתיו מן התלמידו" (מוסד הרוב קום ירושלים תשמ"ה) מזכיר בנדיקט כונה לפרסום מחקר במושא, ואני תקופה שאכן יזכה ממש כנותו זו.

4. אינגורות הרמב"ם מהדורות ר' שילת ח'א ע' שה אינגורות אל ר' יוסף בעניין המחלוקת עם ראש הישיבה.

5. הטעם הראשון והשני בשבעת הטעמים לסתירות בספרים שונים, הקדמה למורה הנבוכים (מהד' ר' קאפק ע' ג-יד).

במגילת סטרים, ורב חפץ זיל בספר המצוות זולתם ממי שיקשה עלי לזכרו. ואפלו הייתה אני המשتبש אין אני טוען שהגעתו אל שלמותי האחרונה בתקלה, ולא שאני לא טעיתי מעולם. אדרבה כל מה שנtabאר לי חלפו חזותי ממנה תמיד, בכל דבר לחברוי ומطبعי".

על דוגמא לאחד מתיקונים אלו והנגרר בעקבות כך נעמוד במאמר זה.

ב. כיצד נפסל המקוה בג' לוגין

מקוה שהסר משיעור ארבעים סאה ונפלו לתוכו שלשה לוגים מים שאובים - פסול (משנה מקות פ"ב מ"ד). אבל יש צורך שגי לוגים אלו יגיעו למקוה בדרך דרך מסוימת. וויל המשנה (שם פ"ג מ"ד): "מכלי אחד משניים ושלשה מצטרפים ומאבבה אין מצטרפני". הרמב"ס בפירושו למשנה זו ובמשנה תורה (מקות ה, א) פוסק זיל: "מקוה שנפלו אליו שלשה לוגין מים שאובים מכל אחד או משניים ושלשה כלים מצטרפים... מ"כ ליט אין מצטרפני".

אבל בפיהם שלתרומות (פ"ח מ"ו) כתוב:

"ואם נפלו אלו השלשת לוגין מרבעה וחמשה כלים אין מצטרפני ואין פוסלים את המקוה, עד שייהו שלשה כלים או פחות. וזה דעת ייחז' והוא דוחי. וכך אמרו בוגרא תמורה לפי חשבון כלים ויוסי בן חוני היא. אבל דעת חכמים שמctrופין ופוסלין כמו שתבאר במסכת מקות. והלכה כחכמים בכל",

וכן בפיהם שלתרומות (פ"א מ"ד):

"וכן שלשת לוגין מים שאובין אם נפלן למקוה שכן פוסلين אותו כמו שהזכרנו כמה פעמים, אם נפלו מרבעה חמשה כלים אין פוסلين עד שייהו כולל שלשה כלים או פחות... וזה היא סברת יוסי בן חוני והוא בלתי נכון. והוא אומרם לפי חשבון כלים ויוסי בן חוני היא. ואין בלשון זה מה שסתור במאומה מה שהזכירנו בחמישית דתרומות".

ועל, שהרמב"ס סובר שגס ארבעה. כלים מצטרפים, וכנגד יוסי בן חוני, והדברים סותרים לפירוש המשנה במקות ולהלכות^๖.

ג. שיטות ר' אליעזר בן יעקב במסכת תמורה שווה לשיטת ר' יהושע בענין פסול שאובים לפי חשבון

על מנת להבין את הסיבה לחזרתו של הרמב"ס מפירושו בתרומות ותמיד יש לעיין בוגרא (תמורה יב, א):

๖. וcabר העירו על כך חרשביא (שער המים השער השישי) והרשבי (שווית חייא סיטן יט).

"ואין המים שאובין פולין את המקוּה אלא לפי חשבוֹן. מאן תנאי אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, רבי אליעזר בן יעקב היא. דתנו: ר' אליעזר בן יעקב אומר מקואה שיש בו עשרים ואחת סאה מי גשמי מ מלא בכתף תשע שרה סאה וпотקן למקואה והן טהורין שהשאיבת מטהרת ברביה ובמהשכה... אלא אמר רבה לפי חשבון כלים ו يوسف בן חוני היא. דעתיא: שלשת לוגין מים שאובין שנפלו למים בשניים ושלשה כלים ואפי' בארכעה וחמשה כלים פולין מים את המקוּה. يوسف בן חוני אמר בשניים ושלשה כלים פולין מים את המקוּה, בארכעה וחמשה אין פולין מים את המקוּה."

פירוש - המשנה כתבה שמיים שאובין פולין את המקוּה לפי חשבוֹן. הגמרא ניסתה לומר שזו דעת ראבי, שהרי ראבי סובר שאם יש לאדם בגג כא' סאים של מים כשרים (שפך לתוך חנק עיי כלים («ממלא בכתף») עוד עט' סאים, ונשך הכל יש מי סאה, ואז נחללו כל המים עיג קרכע או דבר המתוּבר לקרע למקואה אחר («זופתקן למקואה»), כל המ' סאה כשרים לטבילה. למרות שיט' הסאים שנשפכו לא' הטעים הכהרים פולין את המים מלכטבול בהם, אין פירוש הדבר שעם כא' הטעים הכהרים נטמאו אלא עדין עומדים בהכשרתם. ואם אחיך' החשייר את כל המקוּה הניל בצורה המותרת (עיי המשכח, שנדונן בה להלן), הוכשלו היט' השואבים ומטרפים לכא' הכהרים למ' סאה.

הסביר אחר שנותנת הגמara לשונה הו, שמשנה זו היא דעת يوسف בן חוני. הסובר שرك עיי שלשה כלים או פחות מצטראפים המים לג' לוגין לפולין את המקוּה, אבל ארבעה וחמשה כלים (וכן יתרו) אינם מטרפים. פירוש הביטוי 'לפי חשבוֹן' לדעת يوسف בן חוני הוא - לפי חשבון כלים, שלא כדברי ראבי שמספרש לפי חשבון ממש, כמו בחמצ' ומדועם המובאים ביחס עם מים שאובים במשניות בתורות ותמותה. בתחילת פסק הרמב"ם-CNND يوسف בן חוני, ז"א שהרמב"ם קיבל את התrhoץ הראשון שמשנתנו היא לשיטת ראבי.

דעת ראבי היא דעת ר' יהושע במשנה (מקומות פ"ב מ"א):

"שחיה ר' יהושע אומר כל מקואה שניין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשת לוגין, ותסր' אףילו קורוטוב - כשר. מפני שחשרו בו שלשת לוגין."

פירוש - אם נפלו ג' לוגים למקואה חסר, ואחיך' החזאו מהמקואה מעט מים, גם חלק מהג' לוגים השואבים יצא וממילא הם נחשרו והמקואה כשר. חכמים חולקים על ר' יהושע וסוברים: "לעולם הוא בפיסולו עד שיצא ממנה מלואו וודאי, ובמהשך מובאות דוגמא לדברי חכמים. כפי שהראנו לעיל, בתחילת פסק הרמב"ם ננד' يوسف בן חוני, ז"א שהוא הסביר את המשנה כרבבי, ולפיכך בתחילת פסק הרמב"ם כר' יהושע שדעתו' שווה לראבי, כפי שהסבירנו⁷ אומנם בנסיבות שפנינו לא מובאים הדברים⁸, אבל ההלכות

7. אף אחד מהראשונים לא פסק כר' יהושע, אבל הרין בחולין (מד, א-ב בדף הרין) מביא את דעת הרמב"ן ששווה את המחלוקת בעניין חתיכת גשנית נבלת למחלוקת בעניין מקאות, כלומר שגס' במקואה הדין הוא 'לפי חשבוֹן' כשיתר ר' יהושע, ותרין שם דוחה השואה זו. אבל ואה דבrios דומים בדינ' בא' (עיז עז, א) ובמאורי (חולין ק, א).

8. בכלי הרמב"ם לפיהם בתרומות אין לפענה את הכתוב במאה'ק כי כתוב על גביו את הפירוש' الآخرון. אבל סוף הפירוש לא נמחק אלא הועבר לעליו קו, וניתן לקרוא את הכתוב. בקטע זה השתמש בתרגום של ר' קאפק המוכא בתרומות פ"ה הערת' 13, וראה להלן הערת' 9.

ירושלמי לרמב"ם מהדורות ריש ליברמן, במבוא (ע' ח), מפנה לשואל ברשבייך (ח'א סימן יט), שם השתמרה המהדורה הראשונה של פירוש המשנה לתרומות (פ'ה מז), וכך הוא מעתיק שם:

"וכשייה מקוה שיש, בן לח' במשל ונפלו בן טටאים מים שאובין והוא בין הכל מי' סאה, וזהו שיעור מקוה, המקוה פסול بلا ספק. ואננס לא נאמר שלאו המים כלם חזרו במדרגת מים שאובים עד שאם נתמעטו ונשאר מהס ג', לוגין מים ואחר כך ירדו גשמיים עלייו עד שנשלם שיעור מי' סאה" הרוי זה מקוה פסול, אלא שאינו עשה פסול אלא אם נשאר שם מלאו המ' סאה טattyim ומחייב שיש בהם מים שאובים העיקריים ג' לוגין ואח'כ' ירדו עליהם גשמיים והשלימו מי' סאה - אז יהיה פסול, לפי יש בו מחשבון מים שאובים ג' לוגין.¹⁰ זהו עניין לפי חשבונו בעניין זה, והבן אותו, לפי שכבר נאמרו בו דברים פשוטים מזה ונזכריו במקומו במסכת תמורה".

ע"פ דברינו אלה, שהרמב"ם פסק כר' יהושע, ברורה הערטתו בסוף פיהם' (תמורה פ'א מ"ד): "ואין בלשון זה מה שהוא שנותר במאה מה שהזכרנו בחמישי זתרומות". כאשר משווים פסול מים שאובים לחמצ' ומודמע, כפי שימושו הרמב"ם במח'ק בפסקתו בפסקול מקוה לפי חשבונו, אם נפלו מכמה כלים בהפקות יתבטלו הראשונים ולא יצטרפו כדין כל התערובות. ולכארה קשה, שהרי פסק הרמב"ם כחכמים נגד יוסף בן חוני (במח'ק) שגים מהרבה כלים מצטרפים על-כן מוסף הרמב"ם שאין זו סתיורה, וזהו דין מיוחד במקומו.

ד. דעת הרמב"ם בעניין 'שאובה שהמשיכוה'

והנה לאור דברינו עד כאן מתבררת סוגיה נוספת והיא שאובה שהמשיכוה כולה: אם המים אינם נופלים ישירות למוקה, אלא נוחלים אלין, אין פסולים את המקוה: בשיעור כמות המים נחלקו הרמב"ם ו"חכמי המערבי", לדעת הרמב"ם ניתן להוסיף למוקה מים שאובים ע"ג. הוצאה ויעלו לשיעור המקוה (מי' סאה) דזוקא אם רוב המקוה מלא במים

9. مكان ע"פ תרגומו של רבי קאפה ברשבייך מופיע: "...שהוא מקוה שלם פסול, אבל הוא לא יהיה פסול אלא אם נשאר שם מלאו המ' סאה טattyim. ומחייב שיש מהמים שאובים ג' לוגין ואח'כ' ירדו עליהם גשמיים לתשלוט מי' סאה ואיז יהיה פסול, לפי שיש בו מחשבון מים שאובים ג' לוגין. והוא פי' לפי חשבונו בזאת הכוונה, ותבן זה לפי שכבר נאמר בזאת מה שאון ראוי לשומעו. ועוד יתבארו לך אלו העיקרים ממש מקאות. והלכה בחכמים"

10. סאה = 24 לוג, ז"א שבמקות של 40 סאה יש 960 לוג, במקורה Dunn נפלו 2 סאים שאובים (= 48 לוג) ל-38 סאה של מי' גשמיים (= 912 לוג). היחס הוא 48:912. אם נמצעת את המקוה עד שישארו בז' סאים (= 60 לוג) יהיה היחס 3:57, ז"א שעדיין נשארו 3 לוגים פסולים. אם נמצעת עוד קצת מהמקוה יחסן גם משלשת הלוגים הפסולים והכל כשר, וזהו פרוש לפי חשבונו (לדעתי חכמים במקורה היגיל צוריך לroxen כמעט את כל המקות, ומותר שישארו שם פחות מגי' לוגים בלבד).

שרים, אבל יתרכמי המערב¹¹. סוברים שגם אם כל המקוה נעשה ע"י מים שאובים שנחלו המקוה כשר.

המחלוקת מובאת על המשנה (מקורות פ"ד מ"ד):

"מים שאובין ומיו גשימים שמתערבים בחצר, ובעוקה, על מעלות המערה, אם רוב מן הכלש - כשר, ואם רוב מן הפסול - פסול, מחיצה למחיצה - פסול. אימתי, בזמן שמתערבים עד שלא יגיעו למקוה, נהיו מקלחין בתוך המים, אם ידוע שזופל לתוךו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יזרו לתוךו שלשת לוגין מים שאובים - כשר, ואם לאו - פסול" פירוש (לפי הסבר הרמב"ס) - אם המים השאובים והחכרים מתערבים לפני ניסתם למקוה: אם הרוב מהחכרים - כשר, ואם הרוב מהפסולים - פסול. אבל אם מקלחים ישירות למקוה (ו"היו מקלחין בתוך המים) - פסול בגין לוגנים אם קדמו אלו לשיעור מקוחה כשר.

וזו לשון הרמב"ס בפירוש משנה זו:

"...הנה נתבאר לך עוד כי מה שהוא אומרים שלשות לוגין מים שאובין פסולין את המקוה: אין אלא אם נפלו לתוך המקוה עצמו, אבל אם שפך את המים מחוץ למקוה יירדו למקוה הרוי זה כשר ובתנאי שיש להרוב מן החכרים מצוי במקוה, והוא אמרת בתלמוד שאובה שהמשיכוה כשרה, אלא שציריך שהאוובין מיוטט המקווא כפי שנאמר במשנה זו, ושמא תאמיר ומה בא התלמוד להשמעינו באומרו שאובה שהמשיכוה כשרה, והרי במשנה אמרים הדברים, מתניתין אתה לאשטעני דע שהוא הוסיף לנו תועלת, כי אלו היה בידנו רק משנה זו היינו אמרין עד שתהא תערובת מים שאובין ומים כשרים חזק למקוה ויתערב הכל ויישן למקוה, אבל אם היו מים כשרים בתחום המקוה ומים שאובין נמשיכין ויירדין בתחום המקוה פסולין בשלשת לוגין, לפיכך השמעינו התלמוד שאפילו היה השאוב בלבד הוא שנמשך - כשר. ובתוספתא: ר' אליעזר בן יעקב אומר גג שיש בראשו עשרים ואחת סאה של מימי גשםים מלא בכתף זונתן בתחום תשע עשרה סאה וпотקן ונתערבו בחצר, ואמרו כאן יונתן לתוכו רוצה לומר לתוך הגג ואחר כך פוטך את המימות אלו ואלו. מצנור של גג ניתערבו המימות בחצר. הנה נתבאר לך שהאוובה הזה שהמשיכוה צריך שיש להרוב מן הכלש והאוובין משוכין. ועל עניין זה רמזו בתחילת שקלים בamarot יומתנקין את המקות' כמו שבארנו שם. זכר דמה אדם גדול בעל עיון בארך מערביונו כי השאובה שהמשיכוה כשרה ואפילו היה המקוה שאוב ונמשך, ונאבק בכך ואל, ודבריו בכך מפורטים בספרו כאלו שוגם משנה זו לא נכתבת כלל, ואילו היה הדבר כך לא הייתה המשנה, אומרת

11. וכן סובר הר"ש בפירושו למקומות (פ"ד מ"ז; פ"ב מ"ז). הר"ש (שבועות פרק ב' רמז אלף צה) כתוב: "ואהובה שהמשיכוה כשרה, ולא גורס כולה. אבל הרואביד בבעל הנפש (מהדי ר' קאפה ע' פט), הרמב"ן, הרין (על הר"ש) והרשכיא (שער חמש שער שביעי), למדו בר"ש שוגם כולה כשרה. אבל לא שמע כן בר"ש, וגם הזכיר ייזיד סימן רא [ו"ק, ב'] למד שהר"ש סובר ששאובה שהמשיכוה כשרה רק אם הרוב ממש כשרים.

'אם רוב מן הפסול - פסולין' שהרי אפלו לא היו מיגשים גשמיים בכלל אלא מים שאובים בלבד והיו נמשכים ויורדים על מעלות המערה יהיה המתќבץ מהן מקופה כשר. ואשר גרים לכל העוני הזה הוא מיעוט זכירות המשנה והעינו במנה שנכתב בה, וכמה צדקו דבריהם אם ראית תיליד חכם שתלמידו קחה עליו כברזל, על משנתו שאיןה סדרה ביפוי'.

- זוהי מבנה דברי הרמב"ם: 1) הסבר המשנה. 2) פירוש הדין שאובה שהמשמעות, ומקורו.
 3) תנספთא בענין גג. 4) דעת החנוקים (הקשאים בפירנשטיין).
- 1) פירוש המשנה - הובא לעיל; בתחילת המשנה דנים על מים כשרים ו שאובים הזוחלים מערבים למקוה, זדינים - שם הרוב מהכשרים, כשר. בסיפה מדובר שהמים נופלים ישירות למקוה ללא חילה, ופושל בג' לוגים.
- 2) לאחר הפירוש הנ"ל מסביר הרמב"ם את הדין שאובה שהמשמעות כשרה, ומצביע קטע מהגמרה בתמורה. ומסביר הרמב"ם שגمرا זו חשובה ביותר, כי בולדיה היינו יודעים רק אם מתערבים השאובים והכשרים יחד מחוץ למקוה, זוחלים יחד למקוה - כשר, אבל שאובים שנחלו בפ"ע למקוה פסולים גם אם רוב המקוה מלא מים כשרים; קמ"ל מהגמרה בתמורה - "שאובה שהמשמעות כשרה" גם בפ"ע (הרחבת בענין טובא להלן).
- 3) ראייה נוספת לכך שמקוה שנמשך מטהר רק אם רבו מלא במים-כשרים מובאת מהתנספთא (מקורות פ"ד ה"ב) לניגן, בה מודגש שהו בגג כא"סאים כשרים.
- 4) בסוף פירושו מביא הרמב"ם דעה חולקת (עובדת נפוצה בפיהם¹²), הסבורת

12. בפיהם יש היקבה הרמנית לחתיא דעות חולקות ולהוכחה נגדו, ופעמים שהתבטא כוננו בחrifות. ישנו מספר מקומות שאפלו חור לפוסק כאויה דעה שתפקידו בתחילת. לדוגמה: בכלאים (פ"ו מ"א) מסביר הרמב"ם לשיטת בית הלל 'שאמס היה בין עיקרי חמלה הגנים ולכט אלמה אחת מודד שלש אמות מעיקר הגנים וזורע תבואה... זהו ביאור הלכת וזהן דרכי מי שדבר בה, ולכן התבונן בה, לפי שכבר ונשלו בפירושה. ככלונות חמורים שאין ברצוי להזכיר ולהסביר עליהם'. אבל בשונה תורה (כלאים ח'ג פ"ק חמץ אמרות). וראה מהוז' ר'yi קאפה הערכה: 2) שר' אברהם בן הרמב"ם תיקן בפיהם¹³ לחמש, אבל המעתקים המשיכו להעתיק שלוש ביצירוף הערכה 'ניא חמץ'.

donegal מוצואה. בפיהם¹⁴ לכלאים (פ"ט מ"ח). בתחילת פסק: 'זוות דוקא בכלאים של תורה שאנו נקרא כלאים אלא עד שייהיו בו, כל שלוש הדרכות האלו, וכל מה ששולת זה הרוי הוא כלאים מודבי סופרים. זההו פסק נכון שאין בו ספק והוא לשון התלמיד, ואם תמצא למי שהוא דברים חולקים על זה אל יכנס בלבד הספק שהוא שכח בלשון ההוא האמור בוגמר נדהין; אבל אחיך תיקן (וכן גם פסק במשנה תורה [כלאים י, ב-ד], ובמקרים הקטוע המודגש כתוב: 'יכן כתבו

קצת מן הנאנונים וזה אצלי בלתי וכוכן'.
 Donegal אחרונה בשביעית (פ"ו מ"ה) בענין פירוש פרוזבול המוקדם והמאוחר. בתחילת פסק: 'פרוזבול המוקדם הוא. שיכתוב הפרוזבול תחלה ואחיך יلوחו את המועות. והמאוחר הוא שליחו המועות תחלה ויעשה חוב ואחיך יכתוב הפרוזבול... אבל דברי רבנן שמעון בן גמליאל בתנספთא שהטעו אחד מהפורומים בבקאי התלמוד עד שפירש. ואמר כי מתנאי הפרוזבול שתקדם ההלואה ותהייה כתיבתו אחר ההלואה והוא אמרו רשייג אומר כל מלאה שלאחר פרוזבול ממשט. ואני יודע היאך באה טעות חמורה זו והיאך למד בהיפוך הדברים' וכו'. אבל לבסוף תיקן (לאחר שני תיקונים נוספים, כולל מס' ס'ה

שאובוה שהמשיכוה כשרה גם אם כל המקווה נעשה כך. הרמב"ם תוקף דעה זו משני צדדים:

א) "משנה זו לא נכתבת כלל"¹³ פירוש - "דעה זו לא נאמרה כלל (ר' קאפת בתרגום)".
לפירוש המשנה מציע - "לא חוברה".

ב) במשנתנו ניתן לדגש שניים המקלחים עם המים השאובים הם הרוב. מדויק לפי שיטתם אפילו הכל שאובים כשרין.

לפענ"ד כל הדברים הללו ניתנים להאמיר רק לפי מהה"ק, בה פסק הרמב"ס הכר' יהושע שהמקווה נפסק ילי' חשבון, ויש הבדל אם נפסק בגין לוגים או ברוב שאובים. במקורה של הגג, לאחר שהכணיסו יט' סאים שאובים נפסק הנג' כולם, ולפי חכמים החלוקים על ר' יהושע - לפי פסק הרמב"ם (מקוות ה, א) "נפסק הכל ונעשה שאוב" ואין כל ממשועת לכך שפעם היו כא' סאים כשרין - אם מוחללים תערובת זו כאילו שנמשכים מ' סאה מים שאובים. אולם לשיטת ר' יהושע גם כשנופסל המקווה עדיין זוררים כמה מים כשרים וכמה מים שאובים (לפי חשבון), וכמשמעותם תערובת זו מיתרים יט' הסאים השאובים

ארבע מהדורות) ופסק כדעתו חכם מפורסם ימאנאי הפרקובל שיכתב אחר שיידמו החוב תחולח? ובאמת נשאל על כך - הדברים מובאים באיגרות הרמב"ם מהדי ר' שילת חי' ע' תרמו תשובה בעניין סתריה בין משה תורה לפירוש המשנה?

(ויש להעיר על דברי ר' שילת שם ע' תרmort בתורה, שהוכרת דעתה של חכם אחר והתקפה עליה היא דבר יוצא דופן בפיהם). אבל לפי דברינו לעיל, [על דעתך שתקהן וחוץ לפסקו כמותן; ודומאות שהבאנו מתחילה - עקרה זו בנוסוף למשנה בתורותם (פיה מ') שהוכאה בגוף המאמר], המשנה שעלה היא אלו דיניס[מקוות פ"ד מ'], ודומאות נוספות לבןין, אין דברין ברורים. וראה גם המשך דבריו שם וצ"ע).
מקומות נוספים בהם מזכיר הרמב"ם דעות חולקות, עיין - כפורים (פ"ב מ"א. גם שם חוץ בו מפורשו הראשון), ראש השנה (פ"ב מ"ז). יואני מתפלל על אדם שמחיש נטחונה בדרכו הכרור ואומר שדת היהודים איננו נגנו על ראיית החדש אלא על החשבון בלבד והוא מאמין בכל הלשונות האלהי, זהה רגנו סודיה גאון, ראה הערת ר' קאפת שם, ובהמשך פיהם שס דברי הרמב"ם עליון; ראש השנה (פ"ב מ"ט); כתובות (פ"א מ"ג. הדעה שעלה חולק הרמב"ם היתה הדעה שפסק כמותה במאה"ק); מקוות (פ"ד מ"ג). אבל בשונה-תורה-הפסיק הרמב"ם מדרכו זו. ולא הביא דעתות חכמים וחולק עליהם (פרט למקירם בזדקים ראה להלן הערת ג', אבל אין הוא תוקף כدرיך שעשה בפיהם), וכך באמת מעד על עצמו באיגרת אל ר' יוסף בר' הווזה בעניין המחלוקת (างנות הרמב"ם מהדי ר' שילת חי' ע' tack):
זה אשר יארע ליד מפואר הלב וחוץ הкусם בשbill הטעתה מי שמתעה, או בשbill חולק בשקר - השנויות מחיבות לך זאת. וכבר חיתני בשנותיך, וביותר שניםותיך, ביותר חזק מהה שעתה בו, והייתי, כמו שמעת, אמלא וצוני בלשוני ובكلמושי מנוזלים וחכמים כשבקשיים חלק לך עלי. וכבר שמעת. בלי ספק מה שהה
ביני ובין... וכן ביני ובין... וביני ובין... ורבבה כמו אלו.

13. ההסבר שניתן בדי' למשפט זה הוא שיש לפסק כסטמא דשנה וחכמי המערב ישחו לפסקו למשנתנו (ראה בי' יוד סימן ר' א סוף דף קח, א). ודברים אלו קשה להולמס, וכי לא העלה הרמב"ם בדעתו שאלוי נפסק נגד משנתנו (דבר שאינו מופרך מהמציאות)? אלא כונתו, כפי שהסבירנו, שאין בכלל דעתה כזו, וממילא אי אפשר לפסק כמותה. בשווית דברי אמרת (ר' יצחק בכור דוד, 'בעניין מקאות') מנשה להסביר את דברי הרמב"ם בצורה מענית, שטענת הרמב"ם היא, שחי' ידוע שר' יהונתן (בעל המירא בתמורה) סבור שהלכה שלגוט משנה בכל הש"ס, וממילא חי' ר' יהונתן להתאים את דבריו לסתמא' משנה במקאות, וזה ייסו חכמי המערב להסביר שר' יהונתן נגד המשנה נמקאות עיש' שמאריך. והשווות לראי' בتعليق הנפש (מהדי ר' קאפת, ע' פט-צ) הטוען טענה דומה.

והמקואה כשרה. הוא הדין לעניין הקושיה השנייה על חכמי המערב – אם שאובה יכולה שהמשיכוה כשרה מדווק המשנה מביאה מקרה שהרוב בשרים בתערובת? – והרי לשיטתם חכמים באמת כל התערובת שאובה, ורק לשיטת ר' יהושע במקרה כזה יוכשר עי' המשכה כי עדין קיימים כא' היסאים מהם הנשים.

הסיבה שבתחילת פסק הרמב"ם כר' יהושע קשורה לעובדה שהעמיד את המשנה בתמורה שלא כיוسف בן חוני, ומילא כראבי המשווה, מקוה לחמצ' ומדומו. הוואיל וכן, מחלוקת (במקרים בין ר' יהושע (חכמים) וסתם (סתם משנה כר' יהושע בתורותות וגומרה) הלכה סתם. לאחר מכן בנו הרמב"ם מהפירוש 'לפי חשבון' ופסק כחכמים שלל המקואה שואב, וכן פסק כיוسف בן חוני בתמורה נגד ראבי הסובר 'לפי חשבון'.¹⁴

ניתן לתאר את התהליך בטבלה זו:

| הסבר הקשר בין שני הפסיקים | פסול מקואה לפי חשבון כלים | פסול מקואה לפי חשבון | מה' |
|---|--|------------------------------------|------|
| וואיל ופסק נגד יוסף בן חוני – העמיד את המשנה בתמורה ראבי, שדעתו שווה לדעת ר' יהושע בענין פסול מקואה לפי חשבון (והלכה סתם משנה). | פסק חכמים חולקים על יוסף בן חוני, קסוביים שגס מר' כלים מצטרפים המים לשיעור גי לוגים לפסול את המקואה. | פסק כר' יהושע, שאין כל המקואה נפסל | |
| בגלל חזרתו לפסק נגד ר' יהושע – חזר להעמיד את המשנה בתמורה כיוسف בן חוני, שלא תהיה סתם משנה נגד פסיקתו חכמים. | פסק כיוسف בן חוני, שرك עד גי כלים מצטרפים המים לפסול את המקואה. | פסק כחכמים, שלל המקואה נפסל | מה"ב |

¹⁴. יש לציין שהיה מצב בניויס בו פסק חכמים שני לוגים פסלים את המקואה לחלוstein, אבל עדין פסק נגד יוסף בן חוני, שהרי בת רמות מופיע ההסתבר נגד יוסף בן חוני על גבי ההසבר של 'לפי חשבון'. ז"א שאחרי שחזר מההסביר 'לפי חשבון' עדין לא חור מפסיקתו נגד יוסף בן חוני.

ה. השפעת החזה לפסוק נגד ר' יהושע על הנושא 'שאובה שהמשיכוה'

כיצד השפיעו כל החזרות הללו על הסברו בסוגיות שאובה שהמשיכוה (שכפי שראינו קייר הרמב"ם בפיהם¹⁵ למקוות (פ"ד מ"ד) את הדברים) זו לשון הרמב"ם במשנה תורה (מקוות ז, ח-ז):

(ח) אין המים השאובין פולין את המקוות בשלשת לגונן עד שיפלו לתוך המקוות מן הכליל. אבל אם נגררו המים השאובין חוץ למקואה ומשכו יורדו למקואה, אין פולין המקוות עד שייהיו מחצה למחצה. אבל אם היה רובם הקשרים המקוות כשר. כיצד? מקוות שיש בו עשרים סאה ומשהו מים כשרין, והיה מלא וושאוב חוץ למקואה והמים נשיכו ויורדו למקואה, בין שהוא נשיכו על הקרקע או בתוך היסילון. וכיווץ בו מדברים שאינן פולין, הרי המקוות כשר ואפילו השלימו לאף סאה. שהשאיבה שהמשיכוה כשרה אם היה שם רוב מ' סאה מן הקשר. וכן גג שהיה בראשו עשרים סאה ומשהו מי גשים, ומילא בכתפו וננתן לתוכו, פחות מעשרים שנמצא הכל פסול, ופתח הצינור ומשכו הכל למקואה אחד, היז' מקוות כשר. שהשאובים שהמשיכוה כולה כשרה הויאל והיה שם רוב כשר. וכיוצא בזה.

(ט) הורו מקצת המכמלי מערב ואמרנו הויאל ואמרנו חכמים שאובה שהמשיכוה כולה טהורת, אין אנו צריכים שיהיו שם רוב מים כשרין. זהה שהצריכו רובם והמשיכה דברי. יחד הן וכבר נדחו, שהרי אמרו בסוף שאובה שהמשיכוה כולה טהורת. ולפי דבר זה אם היה מלא בכליל וושאך וחמים נוחליין והולכין למקום אחד הרי זה מקוות כשר. וכן כל אמבעטי שבמרתצאות שלנו מקוות כשרין, שהרי כל המים שבהן שאוב שנמשך הוא. ומעולם לא ראיינו מיישעה מעשה בדבר זה.

(י) מי גשים ומים שאובין שהיו מתערבען בחצר ונשיכין ויורדין לעוקה שבחר, או שהיו מתערבען על מעלות המערה ויורדין למערה, אם רובם הקשר - כשר, ואם רובם הפסול - פסול, מחצה למחצה - פסול.-Amתי בזמן שבתערבען עד שלא יגיעה למקואה ונשיכין ויורדין, אבל אם היה הקשרים והפסולים מקלחים לתוך המקוות - אם ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרין עד שלא יורדו לתוכו שלשה לגונן מים שאוביים - כשר, ואם לאו - פסול.

אם כןים דברינו, יש לתמהה, כיצד הרמב"ם, הפסיק. כחכמים שג' לוגים הופכים את כל המקוות לשאוב (מקוות ה, א), יכול לפסוק את דברי ראבי בעניין גג, והרי אחורי נשפכו יט' סאים שאוביים בטלו כא' הקשרים זיין רוב כשר! ועוד יש לבירר, מדוע מביא הרמב"ם את דעת חכמי המערב? בהרבה מקומות בפיהם¹⁶ מביא הרמב"ם דעות חולקות אבל במשנה תורה אין דרכו בכך, וכשכבר מובאת דעה חולקת העיבוה לכך היא משומס

15. עיפר כי תימני. תודהי לתונה לראי קאפק שליטא שאפשר לי לעיין בכפי זה ובכפי נוספים שכשרותו.
16. ראה העונה 12.

שייש ממש בדבריה¹⁷. ו עוד בענין זה, מדוע אין הרמב"ם תוקף דעה זו כי עשי שעה בפיהם יש (משני צדדים, ראה לעיל), וכל הטענה שלו כנגד יומעולים לא ראויו מי שעשה מעשה בענין זה?¹⁸

קודה שלישית הטעונה בירורו - מה חידש הרמב"ם בהלכה זו? לאחר שכתב בהלכה ח' שמים שאוביים בפי' וממים שאוביים המעורבים עם מי גשמיים כשרים (בתנאי שהרוב מן הקשר), אין כל חידוש בהלכה זו.

להבנת הדברים יש לעיין בגמara בתמורה (יב, א-ב):

"ואין המים שאוביין פושלין את המקוות אלא לפוי חשבון - מאן תנא (מי הוא התנא הסובב לפוי חשבון)? אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, רבי אליעזר בן יעקב היה, דתנן, רבי אליעזר בן יעקב אמר מקוות שיש בו עשרים ואחת טהרים מ מלא בכתף תשע עשרה טהרה ומוקוה והן טהורין, שהשאיבה מטהרת ברבייה ובהמשכחה".

ציטוט דברי ראבי אלו לא ברור מ庫רו¹⁹. נראה לומר שזו התוספתא של ראבי בענין נג במעט שינוי לשון, ופירוש הדברים - שוגם כאן מתערבים המים במקוה הסופי²⁰. הדברים ברורים לחלוון בשיטת הרמב"ם, שהרי בפיהם שציטטנו לעיל שואל הרמב"ם מינו לנו שי' לוגים שנמשכו בפי' כשרים וא"צ עברוב מחוץ למוקוה, ועונה הרמב"ם שהמקור הנה מדברי רבין בשם ר' יוחנן שאובה שהמשיכוה כשרה, כלומר כשרה גם המשכת שאוביים בפי' והוא יכול הוא לומר שאלו דברי ראבי בבריתא המובאת בתמורה?

17. אומנם בהקדמה למשנה תורה כתוב הרמב"ם: "וראיתו לחבר דברים המתבקרים מכל אלו החיבורים... לא זה אומר בכח זהה בכח אלא דברים ברורים קרובים נכונים על פי המשפט...", אבל ישנן מספר הלכות שבchanן לא הכריעו, ופעמים הכריעו כדעה אחת אבל יש ממש גם בזאת הנגדית ולכן הביא שתי דעתות. כגון: ברכות ח, א; ברכות ח, ה; מליה ג, א; שקלים ג, גנלה ט; קדוש החודש פרקים ט-י; מגילה וחנוכה ג, יד; אישות ג, יז; אישות זא, יג; אישות זב, היל; אישות ח, יט; אישות כה; גנירושין א, טו; מאכלות-אסורות ג, טו; מאכלות-אסורות יט; מאכלות אסורת ג, יו; גדרים בר, שמיטה וובלג, ד-ה; מקותה ב, טו; חולב ומוקה ז, יד; זכיה ומותנה יא, ז; שלוחין ושותפין א, ח; מלוחה ולוח אי, ב; מלוחה ולוח כ, ז; טוען טאן ויתכן ישנן עוד.

18. אומנם אין טוען הרמב"ם כלל טענה כנגד דעת חכמי המערב, אבל בצורת כתיבת ההלכה נראה בכרורו שהרמב"ם מזגשים עד כמה דעה זו נשמעת בלתי אפשרית.

19. לדעת הריש וזיה ב Rimat HaShisha שיטתי השאים נשלים למוקה בפי' (לשיטת הריש זו גם כוונת ראבי בתוספתא בענין הגג, ולשיטת הריאש שתי דעתות שוואות, בדוריו ראבי). אבל הסבר זה קשה ביותר, שכן לשיטות הסיפא במקות (פ"ד מ"ד) פרישה - שוגם גי' לוויים משוכנים בפי' פסולים. ככלומר ישנן שלש דעתות, דעת המשנה, במקות, (פ"ד מ"ד), דעת ראבי, ודעota ר' יהושע (שאובה שמשוכחה כולה כשרה). ומיהו התנאי של המשנה במקות? לא שמענו על תנאי נסוף בענין. אלא שיש לומר שמשנותנו חוץ דברי ראבי וגס גי' לוגים משוכנים בפי' פסולים, ודבריו בתמורה שוויים לדבריו בתוספתא (שנמשוכנים מעורבים). לאור זאת ברורה הסיבה לכך שהרמב"ם הסביר את משנתנו באופן שונה (שהחמים מקלחים ישירות למוקה ולא נזהילים אליו), שכן הרמב"ם פוסק שניתן למשוך מים שאוביים בפי' (אם הרוב ממים כשרים) שלא כרABI, וכן יש להסביר את המשנה במקות שהרי ההלכה כסתמא דמשנה.

20. ראה בבעל הנפש לראבי (מהדי ר' קאפק ע' פט) שmbיא את הבריתא לאחר דבריו השאלות (רב' אחא) וגורש יgg שיש בו כא' סאים...," וראה ספר יזרעאל שאולי עמי'ת תמורה סימן כח לנבי גורסא זו. וראה עוד בדברינו בערוץ השלחן סימן רא סעיף קמה.

אלא מכאן ראייה מוכחת, שדברי ר' באבי' כאן שוים לדבריו בתוספתא שההתערבותות מתבצעת מוחוץ למקוה, ואין ראייה לשאובם שנמשכים בפי'.

"מכל' זרבנן סבורי דברבייה ובהמשכה לא? אלא הא דכי אתה רבין אר' יוחנן שאובה שהמשיכו (قولה) טהורה, מנין לא רבנן ולא ר' אליעזר. אלא אמר רבנה...".

הנראה שואלת על הניסיון להעמיד את משנתנו. כראב"י, ששמע שרבען חולקים וסוברים שגם אם התערבבו מוחוץ למקוה ואז נשכו למקוה - פסול ("ומתניין לקולא, דבישנא דקולה נקייט לה דקתיין אין השאובי פולין אלא לפי חבורן, מכל' זרבנן לחומרא פליוני" - רש"י), ודעת ר' באבי' שצרכיך זוקא ערבות לפני המקוה; אך כמו סובר ר' יוחנן שאובה שהמשיכו בפי' כשרה? לכן חייבים להסביר שרבען לא חולקים על ר' באבי' בעניין גג, כלומר במקורה שהתערבו קודם למקוה, והם חולקים רקulkim ר' יוחנן וסוברים שאובים שנמשכו בפי' למקוה כשרים. זאת אומרת, שלמסקנות הגمرا ורבנן הם המקור לדעת ר' יוחנן שמים שאובים שנמשכו בפי' כשרים, וגם רבנן לא חולקים על ר' באבי' במקורה של רביה והמשיכה מוחוץ למקוה (למרות שרבען סוברים שני' לגנים פוסלים את כל המקוה). זו הסיבה שגם אם נפסק נגד ר' באבי' (שדעתו כדעת ר' יהושע בעניין חבורן), עדין ניתן לפ██וק את הבריתא והתוספתא של ר' באבי' (שע"פ הסברנו אחד חס), שכן גם רבנן מודים לה.

ע"פ הסברנו לגمرا ברורה טענת הרמב"ם כנגד החולקים "משנה זו לא נכתבה", ככלומר - אין אף דעה שסבירה לכך²¹. טענה זו עומדת כל זמן שנרש הרמב"ם בגمرا שאובה שהמשיכוה כשרה" ללא המילה 'قولה', וכך באמת גרש בפייהם"²². אבל במסנה תורה כאשר הרמב"ם מציג את דעתו מופיע המשפט ללא המילה 'قولה', אולם בדעת החולקים (חכמי המערב) מופיעה מילה זו²³: הרמב"ם מציע דרך ל"התמודד" עם ביטוי חדש זה, וכותב בסוף הלכה ת', שהכוונה למקוה של כא' סאים כשרים ויט' סאים שאובים שהתערבו בגג, וממילא הוא שאוב כולם, ונשכו מימי של הגן למקוה, והדין הוא שהמקוה כשר (וכפי שהסבירנו גם חכמים מודים בדיון זה).

הסביר זה טוב לביטוי שהוא מנוטק מהקשרו בגمرا, כי במקומו א"א להולמו, שהרי הגمرا שואלת על כך "מנני לא ר' וא לא רבנן" ומדובר אינו זה ר' באבי', והרי זהה שיטתו ו עוד יהיה קשה, מניין לימד הרמב"ם דין שאובה שנמשכה בפי', הרי משפט זה היה המקור עד עכשו! لكن ייל שאין מתכוון הרמב"ם להסביר כך בגمرا אלא הוא גורש

21. ראה הערת 13.

22. אומנם בזמן כתיבת משנה תורה, עמדו בפניו הרמב"ם שתי הגירושות, אבל בזמן כתיבת פיהם' לא הייתה בפניהם הגירושה ע"ש המילה 'قولה' שהר' גם כשהציג את דעת החולקים לא השתמש בביטוי 'ואה' במשמעותה כולה כשרה", אלא כתוב "ואפלו היה המקוה שאוב' ונמשך", ואם הכך גרש או יכול היה להשתמש בה לשונה ברורו יותר. וראה מרכיבת המשנה על הלכה זו שציין על שינויי הגירושות בגمرا' בתמורה בין פיהם' לשינה תורה.

23. "בכ"י מונכן, כי פירנצה וכי הוטיקן מופיעה המילה 'قولה'. אבל ראה בריין (הובא לעיל הערת 11), בראב"ד (בעל הנופש מהדר' ר' קאփ ע' פט) וברשביה (שער המים שער שביעי), בהם מובאת הגمرا בתמורה ללא המילה 'قولה' כגורשת הרמביים.

לשיתתו "שאובה שהמשיכוה בשורה" ללא המילה 'כולה'. אבל לאחר "הופעת" גרסא זו נפלת קושית הרמב"ם על חכמי חמדרב, שהרי הם יכולים לפ██וק כרבין בשם ר' יוחנן ולומר שדעת ר'א"י החולק היא דעת יחיד (וליחסביר את סוף המשפט במקוות בפשטה, שראב"י סNUMBER שמים שאוביים בפ"ע פ██ולין אפילו בשלשה לוגים, והוא דוחוי). כך גם התברורה הסיבה מדוע הביא הרמב"ם את דעת החולקים בהלכות (שהרי יש ביסוס לדבריהם), וזה דבר היחיד שניתן לטעון כנגדם הוא: "ומעלום לא ראיינו מי שעשה מעשה בעניין זה".

לאחר שישים את העניין המפורש בעניין שאובה שהמשיכוה, ממשיך הרמב"ם, וmutatis at המשנה במקוות (לפי פירונשו), משפט שיש במשנה זו חידוש יחסית לדבריו הקודמים. **בhalacha ח'**, מודגש שקדמו הchersים לשאוביים, גם אם השאוביים הגינו בפ"ע, וגם בגג ששפך יט' טאה לתוך כאן' כשרים. מכאן היינו יכולים להסיק שאם קדמו המשולים לכשרים פ██ול²⁴, لكن בא הרמב"ם **בhalacha י'** להסבירנו שגם אם קדמו המשולים למי הגשמיים - כשר, שהרי במרקחה שמקלחים יחד בזמן שנמשכו-הshaobiים עדין לא היו כא' מי הגשמיים ובכל זאת אם בסוף רוב מן הגשמיים - כשר²⁵.

ו. סוף דבר

סוגיא זו היא דוגמא טובה להבנת היחס בין פירוש הרמב"ם למשנה ופסקיו שם, לבין פסקיו במשנה תורה. כיצד חזרה אחת (בעניין פ██ול מקה לפי חשבון) או בלו פ██ול) גירה בעקבותיה תורה שנייה (פסקה כיוסף בן חוני) וגישה שונה לנושא שלישי (התנגדותו לדעה הסוברת שאובה שהמשיכוה כולה בשורה).

זהו תיאור הדברים:

²⁴. דיווק זה ידוע ברמב"ם בשם הכסף משנה, אבל מצאתי כבר במאיר בפירושו למשנה שמביא דעת זו בשם "ויש חולקיים". וראה במרכבות המשנה שמדובר לדוחות את זיווקו של הכהן משנה, וכך עשה גם הלחט חמורות על הארץ (תלוכות מקאות טיק לו).

²⁵. הדעה היחידה היכולה לסביר שצריך שיקדmo רוב כשרים היא דעת ר' אליעזר במשנה (מקות פ"ב מז). ובאמת הריש קשור ממשנה זו למחלוקת שאובה שהמשיכוה). אבל הרמב"ם הסביר משנה זו באופן שונה, שחלוקתם היה האם קנקניות בראש הגג (במי הנשים נחשבים שאוביים; לדעת ר' אליעזר דינם כמו שאוביים זיש צורך שיקדmo מי גשים, מפני טאה), אבל לדעת ר' יהושע שהלכה כתמותו אין מים אלו שאוביים.

| הסבר | היחס לסבירים 'יאובה שהמשיכוה כנלה - טהורה' | פסול מקואה לפי חשבון ולפי חשבון כלים | |
|---|--|--|--------------|
| בגלל פסיקתו כר' יהושע וע"פ גרסתו בגמרא בתמורה, אין אף דעת הסביר שיאובה שהמשיכוה כולה טהורה, וברורה הסיבה לפסוק את דברי ראב"י בעניין נג. | התנגדות גדולה ושימוש בלשון חריפה | פסק כר' יהושע שהמקואה נפסל לפי חשבון, וכחכמים נגד יוסף בן חוני שנס ד' כלים מצטרפים לפסול את המקואה (ראה הסבר בטבלה הקודמת). | פיימ"ש |
| בגל גירסתו שונה בתמורה 'התגלתה' הדעה שנייתו לשםן עלייה בפסקה שיאובה שהמשיכוה כולה טהורה. הסבר חדש של הרמב"ם לבייטוי 'יאובה שהמשיכוה כולה טהורה'. | הבאת דעתם במשנה תורה, ללא אף טענה נגדם. | פסק חכמים שככל המקואה נפסל, וכיוסף בן חוני, רק עד ג' כלים מצטרפים לפסול את המקואה (ראה הסביר בטבלה הקודמת). | משנה תורה |

את התופעה יש להסביר בגיל המוקדם בו כתוב הרמב"ם את פיימ"ש (התחיל בגיל עשרים ושלוש וסימן בגיל שלושים) ביחס לכתביו האחרים, וכן ע"פ דבריו בסוף פיימ"ש:

"כבר השלמנו חבר זה כפי שיעידנו, והנגי מבקש יתعلاה ומתחנן לפניו שיצילני משגיאות.ומי שימצא בו מקום פקפק או שנראה לו בפירוש הלכה מן ההלכות באור טוב ממה שבארתי עיר על כך ויידיני לזכות, כי מה שהטלתי על עצמי בזה אינו מעט ולא בוצעו כל אצל בעל צוק וחוש הבחינה טוב, ובפרט בהיותinci טרוד לעיתים קרובות בפגעי הזמן, ומה שנזר ה' עליינו מן הגלות והנדוד בעולם מkazaה השמים ועד קעה השמים, ואולי כבר קבלנו שכר זבור זה גלות מכפרת עון. יודע הוא יתعلاה כי יש הלוות מכם שכתבתי פירושן במסעותי בדרכים, ומהם עניינים

להראות למבקר שידדק בו...".

ואמנם, כפי שהבאנו בתחילת המאמר, המשיך הרמב"ם לתכנן ולשכפל את פירושו לשנה כל חייו (במبدأו לצילום כ"י הרמב"ם מאת סלימאן שwon פרק שביעי ע' 19 מופיע כתבי ידו של הרמב"ם בזקנותו), ולא חשש להודאות בטעות, כפי שכותב באחת מאיגרותיו (אגרות הרמב"ם ח"א ע' רפו י"ענין השגות ראש הישיבה על משנה תורה): "אף על פי שידעתי שאין זה רחוק שאטעהו יי"ל ממי עיון או לשון".

לאחר שנמצא כ"י הרמב"ם לפירוש המשנה²⁶ זכינו לתרגום החדש של ר' קאפת, התברורה חביבותנו - גם בענייני הלכה, גם בענייני אמונה ודעות (המןפיעים לא רק ביהדות) אלא מפוזרים בהרבה מקומות בפירנש²⁷), וגם ביחס בין פירנש המשנה לכתבי המאוחרים יותר, כפי שעמדנו במאמר זה.

26. צילום כי פורסם עי סולימאן שwon בהוצאת איינר מונקסגורד, קופנהגן תשס"ג.
27. וכך כתוב בסוף פירנש למסכת ברכות (פ"ט מ"ג): "אלא שדרקי תמיד בכל מקום שיש איזה רמז בענייני אמונה אבל משחו, כי חשוב אכלי להסביר יסוד מהיסודות יותר מכל דבר אחר שאני מלמד".